

ԿՐԾՆԱԿԱՆ

ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

«Նո՛ւա ստե՛ն ցնա՛ . ա՛յլ եւ ոչ քէ
նոգի սուրբ գուցէ՛ լուեալ է մեք»:
ԳՈՐԾԲ ԺԹ. 2

Այս անգիտութիւնը միայն եփեսացիներուն չէ անտարակոյս . սովորական պարզայ է յաճախ հանգիպիլ մարդերու՝ որոնք ոչինչ գիտեն կեանքի ամենէն կենսական հարցերու վերաբերմամբ: Մարդեր՝ որոնց համար կարծես գոյութիւն չունին հաղորդակցութեան բոլոր միջոցները, գիրք, թերթ, ձայնասփիւռ, և կ'ապրին իրենց սեփական նախնականութեամբ, անհաղորդ արտաքին կեանքին:

Այս կարգի մարդոց խումբի մը մէջ էր որ գտաւ ինքզինքը Պօղոս առաքեալ, երբ եկաւ Եփեսոս, որոնք ինքզինքնին քրիստոնեայ կ'անուանէին, և անոնց կրօնական կեանքին և զգացումներուն ծանօթանալէ երբ, հարցուց իրենց, «Եթէ հոգի սուրբ ընկալար՞ո՞ք ի հաւատալն» և անոնք ամենայն պարզամտութեամբ պատասխանեցին «ա՛յլ և ոչ թէ հոգի սուրբ գուցէ՛ լըւեալ է մեր»:

Պօղոս որ տարիներէ ի վեր ունեցած էր արդէն իր դարձը և զգացած իր մէջ Ս. Հոգիի ուժն ու օժանդակութիւնը, կեանքի մութ ու դժուարին պարագաներուն, և որ կը հաւատար թէ իր բոլոր յաջողութիւնները ինք կը պարտի այդ անտեսանելի բարեկամին, տխրեցաւ խորապէս, տեսնելով հաւատացեալներ՝ որոնք զուրկ կը մնային տակաւին քրիստոնէութեան մեծագոյն ոյժէն և գիտութենէն: Կասկած չկայ թէ առաքեալը շարժւերով հոն մնաց, ուսուցանելով և դաստիարակելով զիրենք քրիստոնէութեան մեծ ճշմարտութիւններու շուրջ, աճեցնելով թէ իր և թէ եփեսացիներու ուրախութիւնը:

Վստահ եմ եթէ նոյն հարցումը ըլլայ մեզմէ շատերուս այսօր, և եթէ մենք պարկեշտ ըլլանք եփեսացիներուն չափ, պիտի տանք նոյն պատասխանը:

Եփեսացիները ընդունած էին քրիստո-

նէութիւնը, մկրտուած էին և կը շարունակէին ապրիլ, առաւել կամ նուազ չափով, քրիստոնէական պատուիրաններուն համաձայն, անոնք ունէին Գրիստոսի գիտութիւնը, բայց ոչ Անոր հոգին:

Դիւրին է գիտնալ քրիստոնէութիւնը, հաւատալ իր ճշմարտութիւններուն, և ապրիլ համաձայն իր պատուիրաններուն: Դիւ չէ թիւր անոնց՝ որոնք այս ապահովութեամբ կը շարունակեն իրենց քրիստոնէական կեանքը այս աշխարհի մէջ, այն խոր համոզումով թէ իրենք ճշմարիտ քրիստոնեաներ են և իրենց բովանդակ կեանքը նուիրած են ճշմարտութեան դատին: Եւ սակայն եթէ իրենք պահ մը ինքնաքննութեան նստին իրենք իրենց հետ, պիտի զգան պակաս մը իրենց ներքը: Այն դարնային խանդը, այն յոյսն ու քաջութիւնը, որ ուրիշները ունին և իրենց կը պակսի հաւատքի կեանքին մէջ, զիրենք պիտի բերէ այն եզրակացութեան թէ պակաս մը կայ իրենց մէջ, թէ հակառակ իրենց ճիշդ ըմբռնումներուն և կեանքի ընթացքին, չոր ու ծանծաղամիտ են իրենց զգացումներն ու մտածումները, և թէ վերջապէս իրենք չեն այն իրական մարդերէն, որոնք պատրաստ են զո՛ր բերելու իրենց կեանքը, ի հարկին, իրենց ներքին ապրումներուն հետ հաշտ կարենալ մնալու համար:

Մեզի համար զժուար չէ բաժնելու մեր ըմբռնումներն ու կեանքը երկու երեսներու, զանոնք աւելի լաւ հասկնալու համար: Մեզի անձանօթ չէ տարբերութիւնը սրտի և մտքի կեանքերուն: Մենք կրնանք գիտնալ աւանդական, բարոյական և աստուածաբանական բովանդակ գիտութիւնը քրիստոնէական կրօնին, ընդունիլ այս մասին բովանդակ ճշմարտութիւնը ըստ ինքեան բայց չունենալ այն ներքին հաղորդակցութիւնը զոր կ'ունենայ մարդ ճշմարտութեան հետ: Կայ ճշմարտութեան փաստացի համոզումէն անդին, անձնական ուրիշ համոզում մը, որ բոլորովին տարբեր է ճշմարտութեան նկատմամբ մեր ունեցած ըմբռնումէն:

Կարելի է հաւատալ մարդու մը, որու մասին ամէն օր կը վկայէ թէ ան ազնիւ է և իմաստուն. զինքը լսելէն և իր հետ երկար ապրելէն վերջ զալ այն եզրակա-

ցութեան թէ իրապէս ճիշդ են եղած վկայութիւնները: Միւս կողմէ սակայն կարելի է միշտ ունենալ այն կասկածը թէ մեր ճանաչողութեան սահմանէն անդին կայ անծանօթ մարդ մը, ուր անկարելի է մեղի մտնել, և եթէ կարելի ըլլար, գուցէ ամէն ինչ տարբեր և նոր ըլլար մեր գիտցածէն: Ահա սահմանը որ կը բաժնէ մօքի հաւատքը սրտի հաւատքէն և վստահութենէն, այն անձնական կերպէն՝ որ կը չինէ կեանքերու իրական հասկացողութիւնը, չնորհիւ անձնական բարեկամութեան և հաղորդակցութեան:

Նոյն է ճշմարտութիւններու հաղորդման պարագան: Գիտենք թէ կարգ մը մեծ ճշմարտութիւնները իրաւ են, ինչպէս օրինակի համար մարդուն անմահութեան հարցը: Բոլոր մեծ միաքերը նոյնը կը հաւաստեն, համաձայն գտնուելով աւետարանի ճշմարտութեան: Կրնանք տակաւին արտաքին գիտութեան և բնութեան բոլոր տուիքներով դալ այն եզրակացութեան թէ հոգին չի կորսուիր մարմինէն բաժնուելէն յետոյ, այս բոլորը կրնան ճշմարտօրէն աւարկայ ըլլալ մեր հաւատքին. սակայն անկէ յետոյ, կրնամ ըսել ես անտարակոյս ինքզինքիս՝ թէ անմահ է իմ հոգին և գոհ մնալ այդ հաւաստիքով, սակայն ներքնապէս չի հաշտուիլ ինքզինքիս հետ, մինչև որ այդ իրողութիւնը չի հոսի իմ հոգիէս ներս և մաս չ'կաղմէ իմ ներքին փորձառութեանս: Այս վերջին պարագային միայն կը հաստատուի թէ իրողութիւնը ինձմէ դուրս մնացող պարագայ մը չէ, այլ մասը իմ շարժող ու զգացող էութեան: Եւ այս վերջին առիթը ո՛չ միայն կեանքին կուտայ նոր նշանակութիւն, այլ նաեւ զայն կը լեցնէ զօրութեամբ և ոգեկանութեամբ:

Հոս ուրեմն առջևն ենք երկու տեսակի հաւատալիքներու, մէկը անձին միջոցաւ հաստատուածը և միւսը իրողութեան համաձայն ընդունուածը: Առաջինը յստակ, որոշ և ուժգին է, որովհետեւ իր հետը ունի ոչ միայն իրողութիւնը, այլ նաեւ անձնական փորձառութեան փաստը, որ ուրիշ բան չէ բայց հոգին, զոր գուցէ կարելի չըլլայ բառերով արտաբերել, լեցնելու համար գիրքի մը էջերը, բայց որ կայ ու կը շարժի մեր էութեանը մէջ, զգալի ընելով իր անսուտ ներկայութիւնը մեզի:

Ամենաճշմարտ և ամենահեղինակաւոր իրայայտութիւնը Աստուծոյ կամքին, հաղորդուած ուրիշ որեւէ ձևով, փոխանակ անձնաւորութեան միջոցաւ, չի կրնար տալ այն ստուգութիւնը որ ներքին փորձառութեան յատուկ է: Ճշմարտութիւն մը, եթէ նոյնիսկ անիկա գրուած ըլլայ երկնքի վրայ, կամ պարփակուած գրքի մը մէջ՝ որուն դարերով բերուած է ու դեռ կը բերուի կարելի յարգանքը, իբրեւ Աստուծոյ ուղղակի պատգամին, առանց անոր էջերը լեցնող կենդանի անձնաւորութեան, առանց անոր իր ներքին վկայութիւնը տրուող զգացող հոգիին, կը մնայ տարտամ և անզօր: Հետեւաբար՝ ճշմարտութիւն մը համոզիչ է և իրապէս ընդունելի, երբ անոր կը բերուի անձնական վկայութիւնը:

Այս է պատճառ որ մեր Տէրը շատ մը կերպերու մէջէն ընտրեց անձնական վկայութեան կերպը, տարածելու համար իր ճշմարտութիւնները աշխարհի մէջ: Անիկա սովորեցուց իր ճշմարտութիւնը քանի մը մարդոց և հրահանգեց որ անոնք երթան և պատմեն այդ ճշմարտութիւնները ուրիշներու: Անիկա լաւագոյն կերպն է ճշմարտութիւններու տարածման, երբ մանաւանդ այդ ճշմարտութիւնները անձնական բնոյթ կը կրեն գերազանցօրէն:

Հաւատալիքը անհատին մէջ ճշմարտութիւն ըլլալու համար պէտք է ըզլի անձէն, ոչ թէ անոր շրթներէն, հասկացողութենէն կամ գրէնէ: Պէտք է ան հոսի իր նկարագրէն, իր զգացումներէն, իր ամբողջ մտաւոր և բարոյական էութենէն: Այս է պատճառ որ մենք յաճախ, ճշմարտութեանց պարագային, մեր ձեռքին մէջ ունինք խեցիներ, արտաքին մասը իրական ճշմարտութեան, և չունինք զայն կենդանացնող ոգին: Այս է պատճառ անտարակոյս որ մեզմէ շատեր ճշմարտութեանց փերեղակներ են, և չուտով կրնան ծախել կամ ուրանալ զայն, որովհետեւ չունին զայն իրենց անձին ու փորձառութեանը մէջ, հաղորդուած չեն անոր ներքին իրականութեանը, ճշմարտութիւնը անձնացած չէ իրենց հոգիին մէջ:

Եփեսոսցիներ լսած էին ճշմարտութիւնը և ընդունած անոր հրահանգութիւնները, բայց չէին հաղորդուած անոր իրական մասէն, Սուրբ Հոգիէն, որ միայն պիտի կըր-

նոր ազատագրել զիրենք և ընել զիտակից վկաները իր ճշմարտութեան: Առաքեալը իրենց սարվեցուց ճշմարտութիւնը ընդունելու իրական կերպը, թէ ճշմարտութեան հոգին պէտք է թափանցէր անոնց հոգիին մէջ, մաս կազմէր իրենց՝ էութեանը, որպէսզի անով կարենային հաղորդ ըլլալ աւանդուած ճշմարտութիւններուն: Վասն զի ճշմարտութեան ոգիով միայն կարելի է տեսնել ու հաստատել ճշմարտութիւնը:

Ռափայէլի հոգիով միայն կրնանք արժեքել Ռափայէլի ոգիին մարմնացումը եւ զոչ պատկերները, և Տիրոջ ոգիով կրնանք արժեքել աստուածային ճշմարտութիւնները: Այս մեծ իրողութիւնն էր զոր Պօղոս առաքեալը ուզեց սովորեցնել Եփեսացիներուն, և երբ անոնք ընդունեցին Ս. Հոգիին շնորհքը, այսինքն ճշմարտութեան ոգին, մինչև այն ատեն իրենց զիտցածները նոր կերպարանքներ հագան և իրենք հաղորդակից դարձան աւանդուած ճշմարտութիւններուն: Դիւրին չէ անշուշտ բացատրել Ս. Հոգին ընդունելու այդ կերպը, բայց անիկա իրողութիւն կը դառնայ, երբ մարդիկ կարենան ընդունել զայն, նման մարգարէներու և ներշնչել հոգիներուն, որոնք կը գտնեն կերպը անոր ընդունելութեանը և մեծ ու հրաշալի սխալագործութիւններով կ'իրացնեն զայն կեանքի մէջ:

Իսկ թէ մեծ է տարբերութիւնը զայն ընդունողներուն և անկէ զուրկ եղողներուն միջև, ատիկա ակներեւ է: Ս. Հոգիին շնորհիւ միայն մեր հաւատքը կ'արմատանայ և կը խորանայ, անոր շնորհիւ միայն մենք վերահասու կ'ըլլանք իրերու էութեան և ճշմարտօրէն ի վիճակի կ'ըլլանք գնահատելու ճշմարտութիւնները:

Ահա թէ ինչու Յիսուս իր համբարձումէն յետոյ, պատուէր կուտար իր աշակերտներուն չթողուլ Երուսաղէմը, մինչև որ դար իրենց Սուրբ Հոգին: Ի՞նչ բան կը պակսէր իրենց, իրենք որ ընդունողներն էին եղած ճշմարտութեան, ականատեսներ աստուածային կեանքի մը և գործի մը: Անոնք մինչև այն ատեն զիտէին լոկ ճշմարտութիւնը, այժմ անհրաժեշտ էր գործի վերածելու զայն, տանելու ճշմարտութիւնը աշխարհին, և այս մեծ գործին համար պէտք ունէին Գերագոյն զօրութեան մը, կարենալ իրագործելու Եկեղեցին:

Որպէսզի մարդս իրական արժէք մը ներկայացնէ, պէտք է որ հոգեւոր շունչ մը ըլլայ իր ներքը, իբրեւ ի վերուստ իջած թափուած խորհուրդի մը խօսուն արտայայտութիւնը: Առանց այդ Ոգիին, զօրար թէ մենք կարենանք արժեքել զերագոյն իրականութիւնը, և Միակ իրականութիւնը քրիստոնէական կեանքին:

Ս. Հոգիին ներկայութիւնը իրեն սպասող առաքեալներու մէջ, ոչ միայն կենդանի օղակը եղաւ զանոնք իրարու միացնող, այլ նաև զիրենք բոլորը հանեց այն սկզբունքին մէջ, որ կեանքի գերագոյն սկզբունքն է: Կեանքի ոյժը կը բնորոշուի իր միացուցիչ ըլլալու հանգամանքովը: Առանց կենսունակութեան ոչ միայն մեր ֆիզիքական, այլ նաև մեր ընկերային և հոգեկան կեանքը կը վերածուի կտորներու, սահմանուելու համար մահուան: Մահը կեանքի անշատման սկզբունքն է, իսկ կեանքը հաղորդակցութեան: Ընկերութեան մը մէջ ուր գոյութիւն չունի Աստուծոյ մտածումը, անիկա ուշ կամ կանուխ սահմանուած է բաժնուելու, այսինքն մեռնելու:

Ս. Հոգիին միջոցաւ առաքեալները իսկ իրենցմով բովանդակ եկեղեցին կը միանար ու կ'եղբայրանար, կը զօրանար ու կը միաձուլուէր, այն մեծ սկզբունքին մէջ, որ կեանքին է, ընկերութեան, և հետեւաբար Աստուծոյ:

Այս է պատճառ որ Հոգեգալուստը իրական ծննդեան օրը կը նկատուի քրիստոնէական Եկեղեցւոյ, այսինքն կենդանութեան և հետեւաբար միացման Տօնը, ուր Աստուծոյ զօրութիւնը կուգայ միացնելու մեզ իրեն: Այս մեծ զգացումով է որ Եկեղեցւոյ հայրերը Հոգեգալուստը կը նկատէին բարձումը աշտարակայինութեան աւանդութեամբ մեզի եկած լեղուներու խառնակութեան և ցեղերու բաժանման, ընելու համար Ս. Հոգիով ի Քրիստոս մի բոլոր ազգերը:

Ե.